

Inbreng consultatie Wivo

Reactie Rathenau Instituut over Wetsvoorstel internationaal maatschappelijk verantwoord ondernemen

Het Rathenau Instituut doet hierbij suggesties voor het wetsvoorstel internationaal maatschappelijk ondernemen. We verwelkomen het feit dat bedrijven door middel van deze wet verder worden aangezet om mensenrechten en milieunormen te respecteren. De suggesties zijn gericht op het waarborgen van betekenisvolle betrokkenheid, op de formulering van eisen voor gepaste zorgvuldigheid (*due diligence*) en op de inrichting van het toezicht.

Betrek kwetsbare groepen, maak heldere procedures, in elke stap

Op basis van de huidige wettekst krijgt de onderneming veel vrijheid om zelf te bepalen hoe en wanneer de raadgeving plaatsvindt, wie geraadpleegd wordt, welke informatie betrokkenen krijgen, en wat er met de uitkomsten gebeurt. De kans is echter groot dat dit leidt tot scepsis en wantrouwen onder deelnemers.

Om scepsis en wantrouwen te ondervangen, is het raadzaam om in de wettekst specifiek te zijn over een aantal randvoorwaarden voor betekenisvolle samenwerking met betrokkenen. Hierbij vragen we in het bijzonder aandacht voor inclusiviteit en zeggenschap. Wij pleiten voor het verplicht betrekken van (potentieel) benadeelden, voor heldere procedures over de inbreng, en voor betrokkenheid bij alle stappen.

Met het verplicht betrekken van potentieel benadeelden bedoelen we ook kwetsbare groepen en rechthebbenden (*rightsholders*). Bij heldere procedures gaat het over de manier waarop de inbreng van betrokkenen wordt meegewogen. Bijvoorbeeld, kunnen alle mensen of groepen met interesse of een belang meedoen? En hoe wordt hun inbreng gewaardeerd? In hoeverre hebben betrokkenen inspraak op het proces? Mogen zij zelf bepalen hoe zij hun bijdrage vormgeven? Daarnaast is het belangrijk dat (potentieel) benadeelden worden betrokken bij alle stappen van het gepaste zorgvuldigheidsproces voordat besluiten vaststaan.

Houd rekening met effecten die voortvloeien uit het ontwerp

De wettekst is momenteel niet helder over de mate waarin (de consequenties van) ontwerppraktijken onderdeel zijn van de activiteitenketen. In de wettekst en de memorie van toelichting staat dat bedrijven en ondernemingen bij het ontwerpen van producten en diensten rekening moeten houden met mogelijke negatieve gevolgen na de verkoop. Maar in de memorie van toelichting wordt het gebruik door consumenten uitgezonderd van downstream-activiteiten.

Echter, voor sommigen sectoren, zoals de technologiesector, worden de effecten van upstream-activiteiten (bijvoorbeeld ontwerpkeuzes) juist voornamelijk downstream op het niveau van consumenten gevoeld. Een voorbeeld hiervan zijn de verslavende effecten van sociale media, die volgen uit de ontwerpkeuzes van de app-ontwikkelaars.

Upstream-ontwerpkeuzes kunnen dus downstream grote negatieve impact hebben. Daarom adviseren we dat er in de risicoanalyse rekening moet worden gehouden met effecten die voortvloeien uit het ontwerp. Deze effecten kunnen ontstaan bij het gebruik, bij de verkoop en bij de marketing van producten en diensten. Dit betekent ook dat het gebruik door consumenten niet volledig zou moeten worden uitgezonderd van de activiteitenketen.

Vervang 'objectieve omstandigheden' door 'redelijke, onderbouwde vermoedens' – in lijn met het voorzorgsprincipe

We merken op dat er een zekere ambiguïteit bestaat in wat er in de praktijk onder 'gepaste zorgvuldigheid' (*due diligence*) moet worden verstaan. In Artikel 4.1.2, lid 1 van het wetsvoorstel staat beschreven dat een natuurlijke persoon of rechtspersoon het recht heeft om een gemotiveerde melding in te dienen bij de Autoriteit Consument & Markt als deze persoon op grond van *objectieve omstandigheden* (onze cursivering) redenen heeft om aan te nemen dat een onderneming de verplichtingen gesteld bij of krachtens deze wet niet naleeft.

Het Rathenau Instituut vraagt zich af welke criteria er gelden voor *objectieve omstandigheden*. Ook merken we op dat bij milieurisico's of mensenrechtenrisico's er niet altijd wetenschappelijke zekerheid of wetenschappelijke consensus mogelijk is. Een voorbeeld zijn risico's bij nieuwe technologische toepassingen waarvan nog geen (statistisch) risico-onderzoek is gebeurd. Het valt te overwegen om de drempel voor het doen van meldingen te verlagen en 'objectieve omstandigheden' te vervangen door 'redelijke, onderbouwde vermoedens' (in het Engels *reasonable grounds for concern*). Dat is in lijn met het voorzorgsprincipe.

Gebruik niet 7 stappen maar 6 – net als in de OESO-richtlijnen

In de wet en de memorie van toelichting wordt de beleidscyclus voor gepaste zorgvuldigheid beschreven aan de hand van zeven stappen terwijl de OESO-richtlijnen uitgaan van een cyclus van zes stappen. Dit creëert onnodige complexiteit en onduidelijkheid voor bedrijven. Zeker omdat er al veel praktische *guidance* ligt voor de uitvoering van de zes stappen vanuit de OESO en andere (internationale) organisaties. Het Rathenau Instituut adviseert dan ook om in de wet en memorie van toelichting de zes stappen van de OESO-richtlijnen aan te houden en zo aan te sluiten bij de reeds bestaande normen en praktijken rond *due diligence*.

Houd toezicht op beoordeling van kwaliteit en effectiviteit

Met de implementatie van het nieuwe wetsvoorstel zullen bedrijven op een transparante en verantwoorde manier inzicht moeten geven in hun gepaste zorgvuldigheidsproces. Momenteel verschijnen op de markt verschillende digitale hulpmiddelen voor het in kaart brengen van activiteitenketens, de beoordeling van mensenrechten- en milieurisico's, en stakeholderbetrokkenheid. Deze trend brengt zowel kansen als risico's met zich mee.

Het voordeel van deze tools is dat bedrijven worden ondersteund in het uitvoeren van gepaste zorgvuldigheidsmaatregelen. Daardoor daalt de administratieve belasting. Het nadeel kan zijn dat de risicoanalyses geen inbedding krijgen in de bedrijfsvoering zelf. Daardoor ontstaat er geen eigenaarschap. En daardoor is er weinig urgentie of worden er weinig middelen toegewezen. En daardoor dreigen de gepaste zorgvuldigheidsmaatregelen in de praktijk vooral een papieren check-box-exercitie te worden, zonder materiële veranderingen voor mens en milieu.

Met andere woorden, consultants en aanbieders van tools verdienen een boterham, bedrijven zijn ontlast, maar materiële impact op mensenrechten en milieu wordt niet daadwerkelijk aanpakt.

Het verdient daarom aanbeveling dat de toezichthouder nadruk legt op de beoordeling van de kwaliteit en de effectiviteit van de maatregelen om mensenrechten en milieu-impact te mitigeren en remediëren.

Zorg voor structurele financiering ACM

Het Rathenau Instituut merkt op dat de wet veel nieuwe taken bij de Autoriteit Consument & Markt (ACM) neerlegt. Om een duurzaam en onafhankelijk toezicht te garanderen, is het nodig hiervoor op lange termijn structurele financiering te reserveren. Dit sluit aan bij de [eerdere oproep van de ACM](#). Structurele financiering stelt de ACM in staat hier ook structureel expertise en capaciteit over op te bouwen om de open normen uit de wet te helpen opvullen met nieuwe inzichten en best practices uit de praktijk.